

TEZĂ DE DOCTORAT
Reception of American Literature in the Balkans
(„Receptarea literaturii americane în Balkani”)
elaborată de drd. Dimitar Eftimov,
Conducător științific: prof. univ. dr. Emil Sîrbulescu

REZUMAT

Această teză își propune să explice diferite aspecte referitoare la receptarea literaturii americane în cinci țări balcanice: Macedonia, Bulgaria, România, Serbia și Grecia. Toate aceste țări, datorită elitelor intelectuale proprii, au reușit să introducă, fiecare în peisajul său literar, un număr mare de scriitori americani remarcabili: James Fenimore Cooper, Mark Twain, Washington Irving, Jack London, Theodore Dreiser și mulți alții. Condițiile diferă de la o țară la alta, întrucât vechea zonă muntoasă a Balcanilor a fost, este și va fi întotdeauna inclusă în calculele marilor puteri și în sfera de influență a acestora. Acesta este motivul principal pentru care fiecare din aceste țări s-a confruntat cu diverse situații în procesul de receptare. Oricum, în ciuda deosebirilor frecvente, există un element comun care leagă aceste țări – dorința imensă pentru libertate, unificare și independență. În baza acestei idei cosmopolite, au folosit scriitorii americani, operele lor literare și în special ideile acestora despre libertate pentru a-și emancipa propriile popoare și pentru a pregăti populația pentru unificare și eliberarea de sub stăpânirea otomană și austro-ungară. Această idee, împreună cu multe alte elemente fascinante referitoare la țările menționate, va oferi un tablou detaliat cu privire la America și receptarea literaturii sale în Macedonia, Bulgaria, România, Serbia și Grecia.

Prima țară despre care vom discuta este Macedonia, o țară care, pentru mai mult de 500 de ani, a fost sub crudă dominație otomană. După divizarea sa, a fost parte a Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, apoi a făcut parte din Iugoslavia lui Tito, și în 1991 a devenit stat independent. Cu siguranță, vorbim despre o țară care are în structura sa numeroase labirinturi extrem de interesante pentru cercetare. O parte din aceste labirinturi se referă la receptarea literaturii americane în această țară.

În Bulgaria, America și literatura sa și-au găsit propriul loc și rol. Bulgaria a fost sub puternică și crudă dominație otomană. În asemenea situație, orice mână de ajutor întinsă a fost binevenită. Benjamin Franklin, Harriet Beecher Stowe și celebrele lor opere au dovedit a fi extrem de valoroase pentru Bulgaria, poporul său și lupta pentru eliberare națională, unificare și independență. Benjamin Franklin și credința sa puternică în valorile creștinești a găsit imediat loc în percepția unei literaturi străine în Bulgaria, emancipând și în același timp motivând Bulgaria și poporul său să reziste în dificila, dar până la urmă victorioasă luptă împotriva otomanilor.

Ideile lui Stowe cu privire la femei și rolul acestora în familie și în societate a jucat un rol decisiv, învățându-le pe femeile din Bulgaria să nască și să educe fii viteji, pregătiți să dea totul pentru o Bulgaria unită și independentă. Rolul lui Benjamin Franklin și Harriet Beecher Stowe în crearea, unificarea și eliberarea finală a statului Bulgar este detaliat în capitolul care descrie importanța scriitorilor Stowe și Franklin pentru Bulgaria și poporul său.

România este țara în care marii scriitori americani și-au găsit locul și au avut un rol important nu numai în emanciparea oamenilor de rând, și în stabilirea relațiilor oficiale și diplomatice între SUA și autoritățile naționale. Datorită elitei sale intelectuale din secolul XIX, în România numeroase opere americane traduse din limbile germană sau franceză. Prin urmare, intenționat sau nu, România a construit un inevitabil triumf cultural și literar, format din România, SUA și Franța. Mulțumită acestui triumf, și în special traducerilor operelor americane din variantele în limba franceză, efectuate de autorii români din secolul XIX, literatura românească a devenit mai bogată. Numele care a atras atenția intelectualilor români a fost cel al legendei literaturii americane, Edgar Allan Poe, în special poemul acestuia *The Raven (Corbul)*. În afară de opera sa cunoscută la nivel mondial *The Raven (Corbul)*, alte poeme scrise de Poe în secolul XIX au prezentat, de asemenea, mare interes pentru elita intelectuală românească din acele vremuri.

Serbia este un alt teritoriu care a făcut parte din marele Imperiu Otoman și ulterior parte din fosta Federație Iugoslavă. Această țară a aparținut, de asemenea, Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor. În ambele sisteme – Serbia țaristă și Serbia comunistă – piesele de teatru americane pentru TV și pentru scenă și-au găsit locul meritat în teatrele din Belgrad, la televiziuni și la radio. Importanți dramaturgi americani, producători, regizori, și piesele acestora pentru TV și în adaptări pentru teatru au avut parte de o primire favorabilă din partea publicului.

Saul Bellow a fost un scriitor american tradus în diverse limbi, inclusiv în limba sârbă. Importanți critici sârbi și iugoslavi au scris despre Bellow și activitatea sa literară impresionantă. După părerea unor referenți, acesta a fost un mare scriitor, însă alții au adus argumente în sprijinul ideii opuse. RadeVojvodic, ZoranGluscevic, JaraRibnikar și colegii acestora au scris foarte mult despre Saul Bellow și literatura sa, introducându-l cititorilor din Iugoslavia.

Herman Melville a fost un nuvelist, poet și romancier american. Importanța acestui autor în procesul receptării literaturii americane în Grecia este enormă. El a fost primul scriitor american care a avut oportunitatea de a vizita Grecia și de a trăi printre grecii de rând. În jurnalele sale de călătorie, acesta a scris mult despre Grecia, în special cu privire la insula Syra și grecii pe care i-a văzut și întâlnit.

Demetra Vaka, cunoscută de asemenea sub numele de Demetra Kenneth Brown, a fost o scriitoare greco-americană, născută în Imperiul Otoman, care creat o conexiune literară și culturală între Grecia, SUA și Turcia. Operele sale *Unveiled Ladies of Stamboul* și *Haremlik* definesc această sferă literară și culturală. Cele două opere literare au fost scrise în perioade diferite. Prima a fost scrisă într-un moment în care Imperiul Otoman încă reprezenta un imperiu imens și puternic, la începutul secolului XX. A doua a fost scrisă în perioada în care otomanii se aflau în pericol de a pierde chiar și orașul Istanbul și Asia Mică. Este vorba despre războiul dintre greci și turci din anii 1919 - 1922. În operele sale, Demetra Vaka a scris despre noțiunea de harem și despre societatea modernă din Turcia. Mai mult sau mai puțin, a arătat un anumit interes pentru ideile referitoare la o Grecie mare. Opinia și atitudinea sa cu privire la acest lucru au cauzat discuții aprinse și polemici între scriitorii și intelectualii greci și turci.

Această temă de cercetare reprezintă o noutate în domeniu. Pentru prima dată, un studiu de acest tip detaliază un proces interesant care demonstrează modul în care literatura americană a avut impact asupra diverselor popoare din Balcani. Intenția a fost de a îndeplini trei obiective majore: (1) să demonstrăm cum diferitele grupări etnice, ale căror limbi aparțin unor clase lingvistice variate, au reușit să traducă diverși dramaturgi, scriitori și poeți americani; (2) să demonstrăm cum au înțeles macedonenii, bulgarii, românii și grecii scriitorii ca Mark Twain,

James Fenimore Cooper, Lack London, Theodore Dreiser, Edgar Allan Poe și alte legende ale literaturii americane; (3) să arătăm că aici în Balcani, în ciuda tuturor dificultăților impuse de istoria crudă, încă există oameni care aduc o contribuție concretă la comoara literaturii universale și participă la îmbogățirea sa constantă, și de asemenea la reînnoirea sa prin adăugări de opere.

Ținând cont de complexitatea subiectului și de abordările complementare, în funcție de latura culturală, lingvistică și politică, această lucrare este limitată de anumite restricții care au trebuit aplicate. În primul rând, nu am putut acoperi în întregime spectrul și complexitatea temei, prin urmare cercetarea a fost limitată la elementele principale și la anumiți scriitori-cheie ai perioadei, cu scopul de a detalia relația și de a pune accent pe importanța unor scriitori americani în literatura țărilor balcanice. În al doilea rând, intenția nu a fost de a acoperi întreaga listă de autori americani, ci de a selecta un număr limitat de lucrări care le-am considerat corespunzătoare scopului. În plus, activitatea mea de cercetare a fost limitată de faptul că această temă este nouă – o provocare pe care am acceptat-o de la bun început – astfel încât nu au existat predecesori care să mă inspire în analiza contextelor și proiecțiilor fiecărui autor în cultura și societatea balcanică.

CAPITOLUL I: *Literatura americană și cititorul macedonean obișnuit* detaliază receptarea și traducerea literaturii americane și operelor literare americane în Macedonia. În mod normal, literatura americană a apărut mai târziu, după ce a fost descoperită America. Perioada cuprinsă între antichitate și anul 1913, an care marchează începutul războaielor balcanice și nefericitele circumstanțe istorice pentru Macedonia și teritoriul său etnografic, este o perioadă marcată de schimbări istorice pentru Macedonia, poporul și teritoriul său. Misionarii americani au jucat un rol important în procesul de auto-descoperire, întrucât au fost primii cetățeni americani care au avut contact cu oamenii obișnuiți din regiunea Balcanilor, incluzând aici poporul macedonean

CAPITOLUL II: *Receptarea literaturii americane în Macedonia comunistă* este despre Hemingway, James Fenimore Cooper, William Faulkner, Mark Twain, Jack London, Theodore Dreiser, Irwin Shaw și impactul pe care aceștia l-au avut asupra cititorului macedonean obișnuit în timpul perioadei comuniste. Opera lui Hemingway *The Old Man and the Sea (Bătrânul și Marea)* este primul roman american tradus în limba macedoneană. Specialistul care a tradus acest roman în beneficiul cititorului macedonean de rând a fost Zivko Georgievski, urmat ulterior de Sande Stojcevski, Fihri Kaya, Vlada Urosevich, Mile Boseski, și mulți alții care au contribuit cu

propriile versiuni de traduceri. Cu permisiunea autorităților, această operă literară a fost introdusă în sistemul de învățământ din Macedonia și Iugoslavia ca lectură obligatorie, pentru a fi studiată de elevii din ciclul gimnazial.

The Snows of Kilimanjaro (Zăpezile de pe Kilimanjaro) este o altă operă literară importantă scrisă de Hemingway și tradusă în limba macedoneană în anul 1987, când Macedonia încă făcea parte din Republica Socialistă Federativă Iugoslavia. A fost tradusă de Irina Panova-Karanfilovska. Această nouă traducere a fost rezultatul politicii generale de Fraternitate și Unitate impusă de Mareșalul Tito, ca și *The Old Man and The Sea (Bătrânul și Marea)*.

Romanele lui James Fenimore Cooper *The Last of The Mohicans (Ultimul Mohican)* și *The Deer Slayer (Vânătorul de Cerbi)* au fost traduse de Zivko Georgievski și publicate imediat după *The Old Man and The Sea (Bătrânul și Marea)*, în 1955. Circumstanțele geopolitice în care au fost traduse *The Last of The Mohicans (Ultimul Mohican)* și *The Deer Slayer (Vânătorul de Cerbi)* sunt similare cu cele în care a apărut traducerea romanului *The Old Man and The Sea (Bătrânul și Marea)*. Ambele romane sunt prezentate ca lucrări cu caracter istoric, pe tema vieții lângă graniță în perioada Americii timpurii. Romanul lui William Faulkner *Light in August (Lumină în August)* a fost tradus în anul 1978 de către Sveto Serafimov, un important scriitor macedonean care a tradus numeroase romane scrise de autori americani.

Al treilea autor american prezentat în acest capitol este Mark Twain. Operele sale au fost traduse în numeroase limbi, inclusiv macedoneană. Popularitatea lui Twain și marea sa contribuție literară rămân de necontestat, chiar și azi. Samuel Langhorne Clemens, mai cunoscut ca Mark Twain, este considerat a fi un scriitor american clasic extrem de popular, chiar și în prezent. Cea mai cunoscută lucrare a lui Mark Twain este celebra trilogie *Tom Sawyer, Life on the Mississippi (Viața pe Mississippi)* și *Huckleberry Finn*. Această serie conține numeroase elemente de aventură. Trilogia literară a lui Mark Twain critică modul de viață al oamenilor care locuiau pe malurile fluviului Mississippi în acea perioadă. Pentru Mark Twain și operele sale, morală, loialitatea, democrația și individualismul sunt cele mai importante lucruri. Prin stilul său satiric - umoristic, Mark Twain de fapt râde de cultura aristocratică europeană.

Aducem în discuție încă un autor american care a îmbogățit literatura din Macedonia: Jack London. În ciuda obstacolelor istorice, o parte din romanele lui London au fost traduse în limba macedoneană în timpul celei de-a opta decade a secolului XX. În această parte a tezei vom prezenta și vom explica unele detalii importante referitoare la traduceri ale operelor lui Jack London în limba macedoneană, referindu-ne în mod special la perioada în care au fost scrise aceste traduceri.

Operele lui Theodore Dreiser au fost traduse în limba macedoneană de Svetoslav Serafimov în anul 1982, același an în care romanele lui Jack London au fost publicate în această țară. Datorită efortului intelectual solid depus de Svetoslav Serafimov, publicul macedonean și cel iugoslav au avut astfel posibilitatea de a veni în contact cu unul din cei mai cunoscuți scriitori americani la nivel mondial, Dreiser.

Un alt scriitor, dramaturg, autor de piese de teatru, romancier și nuvelist american cunoscut pe plan internațional, tradus în limba macedoneană, este Irwin Shaw. Primul său roman tradus în macedoneană este cunoscuta lucrare *Rich Man, Poor Man (Om bogat, om sărac)*. Această operă a fost tradusă în anul 1982, de către Svetoslav Serafimov. Traducerea romanului lui Irwin Shaw *Rich Man, Poor Man (Om bogat, om sărac)*, reconfirmă importanța acestuia în traducerea și afirmarea scriitorilor americani în Macedonia.

CAPITOLUL III: Receptarea literaturii americane în Macedonia post-comunistă prezintă detalii importante despre receptarea literaturii americane în Macedonia după anul 1991, după colapsul fostei Republici Federative Iugoslavia și al întregului sistem comunist.

În primul rând, am analizat receptarea literaturii americane în Macedonia independentă. Din nefericire, numărul de opere din literatura americană traduse în Macedonia în timpul independenței sale nu este foarte mare. *For whom the Bell Tolls (Pentru cine bate clopotul)* (2000), *The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket (Aventurile lui Arthur Gordon Pym din Nantucket)* (2003), *The Raven (Corbul)* (2005), *The Sound and the Fury (Zgomotul și Furia)* (2008) și *Selected Stories (Povestiri selectate)* (2013) au fost cele mai traduse și adaptate opere literare apărute în Macedonia până în prezent. Ținând cont de circumstanțele geopolitice existente și datorită eforturilor unor cunoscuți scriitori macedoneni,

Macedonia și poporul său s-au îmbogățit cu încă cinci opere literare celebre pe plan internațional. Câțiva scriitori macedoneni talentați, în ciuda condițiilor vitrege, au reușit să traducă anumite opere literare americane în limba macedoneană, după 1991. *For Whom the Bell Tolls (Pentru cine bat clopotele)* a fost tradus de Blagoya Korubin. *The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket (Aventurile lui Arthur Gordon Pym din Nantucket)* a fost tradus de Lilyana Eftimova, *The Raven (Corbul)* a fost tradus de Gane Todorovski. *The Sound and the Fury (Zgomotul și Furia)* a fost tradus de Nikolce Mickoski și *Selected Stories (Povestiri selectate)* a fost tradus de Ofeliya Kovilovska. După o explicare detaliată a circumstanțelor geopolitice, această parte a tezei prezintă metodele folosite de scriitorii din Macedonia pentru a-i prezenta pe acești giganti ai literaturii americane publicului larg.

CAPITOLUL IV: Filme turnate în Macedonia, cu subiecte despre prezența misionarilor și diplomaților americani este despre *Miss Stone*, un film macedonean istoric având ca subiect situația dificilă din Macedonia în perioada stăpânirii otomane. Acest film descrie un eveniment istoric important. Este regizat în 1958 de Zivorad Zika Mitrovic, un cunoscut regizor și scenarist din Serbia, și produs de Vardar Film. Acest film a fost regizat în perioada în care Macedonia făcea parte din nou-formata Republica Federativă Iugoslavia, când politica de fraternitate și unitate era cel mai important lucru pentru fiecare cetățean, iar guvernul se afla sub conducerea Mareșalului Josip Broz Tito. “Miss Stone” nu reprezintă doar un tablou detaliat al poverii stăpânirii otomane aflate pe umerii popoarelor din Balcani, ci și o prezentare extraordinară a dorinței și determinării în lupta pentru lucrul care îi este cel mai sfânt și mai drag omului: libertatea umană .

“Miss Stone” de fapt reprezintă o avangardă la “*Macedonian Blood Wedding*” (*Nunta macedoneană însângerată*). Actori celebri nu numai din Macedonia ci și din întreaga Iugoslavia au avut o participare activă la realizarea acestui film iugoslavo-macedonean. Actorii care au depus eforturi remarcabile pentru realizarea acestui film sunt cunoscuții Pavle Vuisic, Janez Vrhovec, Risto Siskov, Petre Prlicko, Dragi Kostovski, Zafir Hadzimanov, Dragomir Felba, Zvezda Angelovska, Kole Angelovski și Vera Cukic. Toți reprezintă nume celebre din cinematografia macedoneană, serbă și iugoslavă. “*Macedonian Blood Wedding*” (*Nunta macedoneană însângerată*) reflectă situația extrem de dificilă, aproape insuportabilă, în care se afla poporul macedonean sub aspra stăpânire otomană.

CAPITOLUL V: Literatura americană și rolul său în formarea statului bulgar prezintă primele reviste și ziare prin intermediul cărora cititorii bulgari obișnuiau avut primele contacte cu literaturile și culturile străine, în ciuda condițiilor extrem de grele din Bulgaria secolului XIX. Desigur, una din literaturile străine a fost cea americană. Primele școli și deschiderea lor au fost extrem de importante pentru începuturile activității de tipărire în Bulgaria. În 1835 a fost fondată așa-numita “Școala Gabrovo”. După fondarea acestei școli, multe lucruri au început să se schimbe – într-un sens pozitiv.

Primul scriitor tradus în limba bulgară este Benjamin Franklin - scriitor, om de știință, politician, inventator, cercetător, diplomat, lider politic, activist civic și unul din Părinții Fondatori ai Statelor Unite ale Americii. Prima lucrare literară recunoscută, tradusă din engleză în limba bulgară, este *Poor Richard's Almanac (Almanahul Bietului Richard)*, publicată sub titlul “Мудрост доброго Ричарда – Înțelepciunea bunului Richard”, la Budapesta, și tradusă din limba franceză în limba slavă / bulgară de G. Krstevich în 1837.

Alte lucrări traduse în limba bulgară se referă la geografie, psihologie, educarea copiilor și alte domenii: “General Description of the Universe” (“Descriere generală a Universului”), “Geography” (“Geografie”), “Psychology” (“Psihologie”) și “Holy Things for Teaching Children” (“Lucruri Sfinte pentru Învățătura Copiilor”). Toate aceste opere au fost traduse în Smyrna între 1840 și 1855. În perioada în care au fost traduse și au fost introduse pe scena geopolitică și literară, Elias Riggs, un misionar american din New Jersey, a venit cu o contribuție importantă la afirmarea națională și eliberarea Bulgariei. Este adevărat că Elias Riggs nu a fost tradus în limba bulgară, dar aportul său în plan concret este foarte important. În fapt, Elias Riggs a ajutat mult cauza Bulgariei, prin faptul că a tradus gramatica limbii bulgare sub titlul “Note referitoare la Gramatica Limbii Bulgare”. Această traducere a fost foarte importantă nu numai pentru afirmarea națională a Bulgariei, ci și pentru relații mai bune între cele două țări. Cel care l-a ajutat pe Elias Riggs la traduceri a fost Neofit Rilski.

Un alt misionar american cu rol important în receptarea literaturii americane în Bulgaria este Albert Long, care a contribuit la traducerea Bibliei în limba bulgară. Albert Long este unul din puținii scriitori, traducători sau misionari americani ale căror opere au fost traduse din varianta originală în limba engleză. În 1863, lucrarea lui Albert Long “Conversation between two

friends” (“Conversație între doi prieteni”)a fost tradusă de M. Stoyanov. În 1864, revista de orientare protestantă “Zornitsa - Morning Star” (“Luceafărul”), a publicat câteva povestiri americane cu personaje care aveau funcții religioase, de instruire etc. Una din aceste lucrări este “One new story” (“O poveste nouă”)scrisă de pastorul american Spurgeon.

Perioada post-comunistă a fost marcată de o puternică negare a trecutului istoric comunist.Noua scenă a teatrului bulgar a atacat masiv trecutul comunist al Bulgariei, în materie de teatru. În timpul perioadei post-comuniste, au fost puse în scenă cinci din piesele lui Tennessee. “Sweet Bird of Youth” (“Dulcea Pasăre a Tinereții”)a fost jucată în 1999, “The Night of the Iguana” (“Noaptea Iguanei”)în 1991, “Summer and Smoke” (“Vară și Fum”)în 1995, “Clothes for a Summer Hotel” (“Haine pentru un Hotel de Vară”) în 1998 și “Kingdom of Earth” (“Regatul Pământului”)în 2001.

În CAPITOLUL VI: Scriitori americani și receptarea lor în Române am referit la contactul pe care l-au avut scriitorii români din secolul XIX cu literatura americană, cu accent special pe interesul acordat de Eminescu operelor lui Edgar Allan Poe, și contribuția sa la receptarea lui Poe în România. Eminescu a fost unul din puținii intelectuali români care a simțit spiritul american din toate punctele de vedere. În 1876 Mihai Eminescu a scris niște recenzii cu referire la opera lui Edgar Allan Poe “Morella”, tradusă de Ana Câmpeanu (cunoscută sub numele de Veronica Micle). Ana Câmpeanu a fost o poetă din România, dar născută în Austria, influențată de Romantism, foarte cunoscută pentru povestea de dragoste pe care a trăit-o cu Eminescu. Traducerea operei “Morella” a fost făcută dintr-o versiune scrisă în limba franceză de Baudelaire. Pentru Eminescu, opera și viața lui Edgar Allan Poe era destul de cunoscute datorită studiilor sale în Germania, la Berlin. De fapt, versiunea lui Baudelaire pentru “Morella” a fost publicată în anul 1856, în volumul lui Baudelaire *Histoires extraordinaires* (“Povestiri extraordinare”). În timpul secolului XIX, elita intelectuală din România a format mișcarea literară numită Junimea. Titu Maiorescu a fost conducătorul acestei mișcări literare. Titu Maiorescu împreună cu Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Veronica Micle și alții au început să traducă opere din literatura americană, în principal după versiunile traduse în limba franceză ale acestor opere americane. O secțiune specială în acest capitol este dedicată diferitelor versiuni ale traducerilor poemului lui Poe “The Raven” (“Corbul”), în timp ce ultima secțiune se ocupă de receptarea romanului

scriitoarei Harriet Beecher Stowe *Uncle Tom's Cabin* ("Coliba Unchiului Tom") și contribuția sa la receptarea problemei rasismului în România.

CAPITOLUL VII: Dramaturgie americană pentru teatru și televiziune; apariția la postul de televiziune și radio și în teatrele din Belgrad, în Regatul Iugoslaviei și Republica Federativă

Iugoslavia - Republica Socialistă Serbi prezintă aspecte importate referitoare la receptarea literaturii americane într-o altă ex-republică iugoslavă, Serbia. Posturile de radio și televiziune din Belgrad, la începuturile lor, în mod evident au deschis porțile pentru dramaturgia americană de teatru și TV. Prima operă dramatică americană pentru TV îi aparține lui Paddy Chayefsky (1923-1981). În comparație cu numărul de piese de teatru pentru scenă, numărul de piese de teatru adaptate și difuzate la televiziune din Belgrad este semnificativ mai mic. Motivul acestei diferențe de cantitate este simplu. Față de piesele adaptate pentru televiziune, cele gândite pentru scenă sunt mai accesibile și au o tradiție mai îndelungată. Cel care a deschis porțile pentru dramaturgia americană Veiller Bayard (1869-1943). Numele acestui scenarist, dramaturg și regizor de film american nu era complet necunoscut publicului din Belgrad și întregii țări. Piesa sa "The Trial of Meri Dugan" ("Procesul lui Meri Dugan") a fost una din cele opt opere americane jucate pe scena teatrului din Belgrad între 1918 și 1941. Premiera oficială a acestei piese a avut loc la Teatrul Poporului din Belgrad în 1929, la doi ani după premiera oficială de la New York. Adaptarea pentru televiziune în Iugoslavia lui Tito a fost prezentată în data de 19 iunie 1961. În acel an, publicul larg din Iugoslavia a putut vedea opera lui Veiller Bayard "The Trial of Meri Dugan" ("Procesul lui Meri Dugan") la TV, la mai mult de 30 de ani după premiera din 1929, într-o perioadă când Iugoslavia nu era o țară comunistă, ci se numea Regatul Iugoslaviei. În ciuda detaliilor istorice și a situației geopolitice la nivel mondial, și mai ales aici în Balcani, este interesant să remarcăm faptul că piesele de teatru americane au fost prezente în țările balcanice aproape anual, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial.

În același an, un alt dramaturg american a fost prezentat poporului iugoslav – Thornton Wilder (1897-1975), câștigător a două Premii Pulitzer pentru artă dramatică. Opera lui Thornton Wilder "The Matchmaker" ("Peșitoarea") a fost jucată în teatrele din Belgrad în anul 1957, la trei ani după premiera de la New York. După premiera de la Teatrul Național, "The Matchmaker" ("Peșitoarea") a fost prezentată pe micile ecrane. Piesa lui Thornton Wilder "Queens of France" ("Reginele Franței") a fost pusă în scenă în Belgrad în anul 1931, și ulterior a apărut pe micile

ecrane după 35 de ani, în 1966, în Iugoslavia comunistă. Popularitatea piesei “Queens of France” (“Reginele Franței”) a fost extrem de scăzută; din acest motiv, la scurt timp după premieră, piesa a fost scoasă din repertoriul teatrelor.

În perioada dintre anii 1958 (când radioul și televiziunea din Belgrad au început să emită oficial) și 1991 (colapsul Iugoslaviei), nu mai puțin de 17 piese de teatru scrise de 14 autori americani au fost oferite publicului. Deși țara avea puternic caracter socialist, teatrul american pentru scenă și televiziune a fost primit în mod pozitiv de către publicul iugoslav. Construirea de relații bune cu fiecare țară din Europe, Asia, Africa, America și Australia făcea parte din politica internațională iugoslavă, ca rezultat al deciziei lui Tito de a păstra Iugoslavia în afara tendinței existente la nivel mondial de divizare în blocuri politice. Această acceptare a operelor literare americane de orice tip a fost o oportunitate excelentă de a construi relații foarte bune cu SUA.

CAPITOLUL VIII: Saul Bellow și percepția literaturii sale în Republica Socialistă Serbia, Republica Socialistă Iugoslavia și Republica Federativă Iugoslavia este un studiu de caz care prezintă succesul uriaș al romanelor lui of Saul Bellow în Iugoslavia și receptarea acestora de către criticii literari. Astfel, Rade Vojvodic – Раде Војводић a publicat câteva articole despre Saul Bellow și opera sa *Henderson the Rain King* (“Henderson Regele Ploii”) în “Duga – Дуга (Curcubeul)”, exprimându-și atitudinea personală față de acest roman într-una din numeroasele reviste de specialitate din Iugoslavia. Pentru Rade Vojvodic, *Henderson the Rain King* (“Henderson Regele Ploii”) este un roman foarte interesant în care, printr-o alternanță de realitate și ficțiune, este reprezentată o lume plină de umor, foarte bine conturată și plină de substanță. Cu încredere și siguranță, autorul avansează ideea că va deveni un roman cu un număr mare de susținători, unul din rarele romane care oferă oricărui cititor momente de pace și liniște.

Iugoslavia a fost țară comunistă, și fiecare traducere a fost supusă unei verificări detaliate de către cenzura partidului, dar Iugoslavia întotdeauna și-a lăsat cititorii să afle ultimele noutăți referitoare la evenimentele literare din SUA sau Europa de Vest. Opera *Herzog* a lui Saul Bellow *Herzoga* fost îndelung lăudată, și pentru Iugoslavia – care, ca țară, a insistat întotdeauna asupra unor relații pozitive cu cele două superputeri mondiale, popularitatea capodoperei *Herzog* în SUA și în străinătate fost un alt motiv foarte bun pentru a aproba traducerea. Mirko Miloradovic menționează și alte romane scrise de Saul Bellow și traduse în Iugoslavia

Federativă Socialistă: *The Adventures of Augie March* ("Aventurile lui Augie March"), *Seize the Day* ("Trăiește clipa") și *Henderson the Rain King* ("Henderson Regele Ploii").

Prezența lui Saul Bellow în Iugoslavia s-a manifestat cu o mai mare intensitate după ce i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură, în anul 1967. Pe cale de consecință, numeroase articole din revistele de specialitate au fost dedicate lui Saul Bellow, iar operele sale au fost publicate. Deși au existat numeroase laude aduse lui Saul Bellow și romanelor sale, un intelectual iugoslav nu a fost de acord cu opiniile pozitive ale colegilor săi – Bozidar Milidragovic – Божидар Милидрагович, născut în Djakovica – Таковица în provincia Kosovo și Metohia, un teritoriu care, în ciuda tuturor intervențiilor și războiului sângeros, încă nu are un statut bine definit.

Până în anul 1992, cel mai citit roman al lui Saul Bellow în perioada comunistă și în nou-formata Republica Federativă Iugoslavia a fost *More Die of Heartbreak* (1987), și apoi *The Dean's December*. Împreună, aceste două romane au fost menționate de 4130 ori până în anul 1992, în timp ce *The Adventures of Augie March*, *The Bellarosa Connection* și *Dangling Mann* nici măcar nu s-au apropiat de nivelul de popularitate al celorlalte două. În anul 1993, *The Deans' December* și-a menținut nivelul ridicat de popularitate printre cititorii Republicii Federative Iugoslavia, în timp ce *Dangling Man* și *The Adventures of Augie March* și-au menținut nivelul scăzut de interes manifestat de la bun început de cititorii obișnuiți. În anul 1994, *More Die of Heartbreak* a devenit cel mai popular roman al lui Saul Bellow în fosta Iugoslavie, și astfel va rămâne pentru mulți ani.

CAPITOLUL IX: Herman Melville, Demetra Vaka și receptarea operelor lor în Grecia prezintă situația din Grecia și unele aspecte semnificative pentru receptarea literaturii americane. Melville a decis să revină la clasică Perioadă de Aur pentru a combina contextul civilizației vestice cu experiența americană contemporană, într-un întreg simetric. Pentru Melville, comorile artistice ale trecutului păgân reprezintă conștiința divizată a omului din secolul XIX. În unele din operele sale – "The Pantheon" ("Panteonul"), "The Apparition" ("Apariția"), "The Attic Landscape" ("Peisajul din Mansardă"), "Greek Architecture" ("Arhitectura grecească") și altele – vechile temple ale Greciei ocupă un loc extrem de important. Autorul admiră arhitectura templelor grecești. Pentru el, combinația de diferite elemente opuse, cum ar fi temele religioase

și cele estetice, arhitectura și sculptura, formele statice și dinamice, și de asemenea figurile umane și cele animale, reprezintă ceva incredibil.

Demetra Vaka, sau Demetra Kenneth Brown, a fost o scriitoare greco-americană ale cărei opere literare s-au bucurat de o remarcabilă recunoaștere internațională. Ea a avut capacitatea de a observa îndeaproape toate lucrurile corecte și incorecte care se întâmplau în Imperiul Otoman, iar scrierile sale au drept subiecte tradițiile și obiceiurile otomane. Demetra Vaka și-a exprimat în mod evident opoziția față de căsătoriile aranjate, ca tradiție în Imperiul Otoman. Din acest motiv a fugit de pe teritoriul turcesc, ajungând în America unde l-a întâlnit pe Kenneth Brown și a devenit soția lui. Grație personalității sale, caracterului cosmopolit și curajului său de a-și exprima opiniile în mod liber, chiar și în fața puternicului și marelui Imperiu Otoman, Demetra Vaka rămâne cu certitudine un subiect despre care au scris intelectuali, academicieni, profesori și scriitori din Grecia și din străinătate. Energia Demetrei Vakade a scrie despre Istanbul, despre străzile și haremurile sale, a fost motivată de dorința de a exista un viitor mai bun pentru Istanbul Grecia Mare.

Capitolul de CONCLUZII oferă un rezumat al tuturor discuțiilor și aduce o motivație finală a eforturilor noastre de a sublinia importanța receptării literaturii americane în cinci țări balcanice diferite: Macedonia, Bulgaria, România, Serbia și Grecia. În fiecare țară au existat circumstanțe sau condiții diferite sau uneori similare, care au influențat procesul de receptare.

În Macedonia, primele contacte cu literatura americană au depins de anumite circumstanțe complexe în care au fost traduse operele literare americane, poate cele mai vitrege condiții din Balcani. În Bulgaria, situația a fost un pic diferită: operele unor scriitori remarcabili ca Benjamin Franklin au fost traduse, adaptate și publicate în scopul de a emancipa poporul, pentru a crea astfel un stat stabil și mai dezvoltat. Benjamin Franklin, Harriet Beecher Stowe și lucrările lor au avut o mare importanță pentru elita intelectuală din Bulgaria secolului XIX, din mai multe puncte de vedere. România este o țară care a avut prin tradiție relații și legături puternice cu Franța, mai mult decât oricare din țările menționate în această teză. Este o țară unde elita intelectuală națională a tradus numeroase opere literare aparținând literaturilor străine, inclusiv celei americane, utilizând în special versiunile din limbile franceză și germană.

Am dedicat un spațiu amplu receptării lui Saul Bellow în Serbia și ex-Iugoslavia, și am făcut o analiză detaliată a operelor aparținând dramaturgiei americane care și-au găsit locul pe scenele teatrelor din Belgrad, sau care au fost prezentate pe posturile de radio și televiziune. Numărul de piese de teatru americane prezentate pe scenele din Belgrad, capitala Serbiei, este mai mare decât cele adaptate pentru radio și TV. Cel mai important lucru atunci când vorbim despre dramaturgia americană de televiziune, și piesele de teatru pentru scenă, este că multe din aceste opere dramatice americane au fost puse în scenă inclusiv în perioada Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (1918-1943); ceea ce contează cu adevărat este impactul foarte bun al producțiilor dramatice americane și prezența acestora în spațiul ex-iugoslav. Saul Bellowa fost un autor american remarcabil în peisajul literaturii iugoslave în perioada comunistă. Uneori a fost criticat, alteori venerat. Firește, este absolut normal să avem păreri negative sau pozitive exprimate de criticii de specialitate, cu privire la un anumit scriitor străin. Cel mai important lucru este că opera lui Saul Bellow, în ciuda regulilor comuniste, a fost tradusă și citită la scară largă.

Cât despre Grecia, am selectat pentru analiză doi autori – unul american (Herman Melville), celălalt un american naturalizat – aparent fără legătură, dar cu o prezență semnificativă în peisajul literar din Grecia secolului XIX (Demetra Vaka, devenită cetățean american după căsătoria cu Kenneth Brown – a adus în atenția lumii condițiile sociale din Imperiul Otoman, din care Grecia făcea parte).